

4. Градња Смедерева

Осим Београда желео је Жигмунд и Голубац, како је то већ по уговору у Тати одређено. Међутим, ту су избили ненадани проблеми. Неки војвода Јеремија, који је држао овај град, тражио је да му се најпре исплати 12.000 дуката, колико му је дуговао деспот Стефан Лазаревић за све оне заслуге које је он до тада учинио за њега. О томе је Јеремија показивао и неку повељу о дугу коју му је лично издао деспот Стефан. Но, Жигмунд није хтео да чује ни о каквом плаћању већ прогласи ту повељу за фалсификат. По свему судећи, Ђурађ је покушао да посредује у овом спору и стога је стигао под Голубац и позвао војводу на преговоре. Негде изван градских зидина њих двојица су преговарали, али без успеха јер Јеремија није желео да попусти. Вероватно је то навело неке из Ђурђевог пратње да му предложе да Јеремију ухвати и да га баци у ланце и да онда без икаквих проблема заузме Голубац. Међутим, Ђурађ је то одбио будући да је Јеремији дао реч да му се ништа неће десити. *"Пре овога дође сам господин Ђурађ под Голубац, где му дође тај војвода на веру; (деспот га саветоваше) да га уведе у град и да град преда. А нека господа долажаху са предлозима (деспоту) да га ухвати. Тај је (деспот) био тврде вере, слично дијаманту, и не хтеде ово учинити"* (Константин Филозоф). У том моменту Ђурађ се показао као човек од речи, мада му то иначе није била тако честа особина. Међутим, ускоро се због таквог свога поступка покајао. То је био очигледан пример да држање речи у политици може да одведе и у пропаст. Ево због чега.

Из неког разлога ови су преговори изгледа требали бити настављени у самоме граду. Ђурађ се мирно упутио унутар Голубачких бедема верујући војводином речи да му се тамо неће ништа десити. Вероватно је рачунао на то да ће војвода ценити то што је он одржао реч и што је војвода био сигуран у његовом логору. Међутим, већ на градској капији извршен је напад на Ђурађа (по свему судећи напао га је баш Јеремија), али због војводине неспретности и брзе реакције Ђурђевог пратње овај напад није успео. *"Када су ушли заједно у град, устреми се у вратима ранији војвода тај и град заузе, и на помазаного руку и оружје подиже. А (деспот) се опет врати у стално пребивалиште"* (Константин Филозоф). Шта је био разлог овог мучког напада, тачније атентата на владара Деспотовине, тешко је рећи. Да ли је војвода радио по нечијем налогу (султана?) или је то плод његове неке освете, остаје тајна. У сваком случају, Ђурађ је одмах на почетку своје владавине имао прилику да се брани од атентатора, а тога ће бити и касније. Тако је пропао покушај да се за краљ Жигмунда придобије Голубац. Војвода Јеремија, знајући да се неће моћи дуго одржати у Голубцу, почне преговарати са Турцима. Наравно да је султан Мурат II једва дочекао овакву понуду и одмах је спремно прихватио. Негде крајем 1427. године Турци уђу у Голубац.

Сама предаја Голубца је имала један мучан одјек у народу, а војвода Јеремија је стекао лош глас. *"Но како овога (војводу голубачког Јеремију) да назовем, новог отпадника и најбезаконијег мучитеља, заједничара бесовског, и ученика сатанина, сина гејене (накла) и таме потчињенога, који је по правди клетву наследио и који је отступио од савета хришћанског, и без нужде, сваке тескобе цару најнеправеднијем град је предао"* (Инок из Далше у преписаноме Јеванђељу).

Док су се ова натезања дешавала Турци, предвођени Исак бегом, су опседали Ново Брдо. Као и неколико пута до тада опсада се одржавала тако што је тврђава великим топовима бомбардована, али се јуришем није могла заузети. Ипак, ово још увек није била она првокласна турска војска, али је и она била очигледно довољна да направи хаос. То јасно потврђује Константин Филозоф, онда када описује како је Београд предан Угрима. Он каже на једном месту да су се Срби и Ђурађ *"престрашили Исмаиљћана"*, те да је то вероватни разлог због чега је Ђурађ у преговорима попустио мислећи да ће тим попуштањем за узврат добити угарску војну помоћ. Како се Ђурађ није могао одупрети ни Исак бегу било је сасвим јасно да по доласку султана нема никаквих шанси да се одбрани. Стога је требало по сваку цену придобити угарског краља и његову помоћ па би се тиме могло објаснити због чега је Београд тако лако предан Угрима. На крају се жртвовање Београда показало као исправан потез јер угарски краљ је одржао обећање и војно помогао Ђурђу па су тако удружени Угри и Срби имали доста заједничких акција. Једна од успешнијих је била током новембра месеца 1426. године када су сузбили Турке код Раванице. Отпор је био све организованији и успешнији.

Ситуација је нагло постала драматична када је почетком 1427. године са војском стигао лично султан Мурат II. Овај турски поход је био много систематичнији па је то био разлог зашто су пали многи градови, а међу њима Крушевац као најзначајнији. *"И дошавши, дакле, нападне Крушевац који узеше у борби; и пошто се народ који је био у њему устремио (да бежи) из града, предадоше се и други градови"* (Константин Филозоф). Након тога улогори се султан са својом војском под Новим Брдом. Сама опсада је била веома систематична и овај пут се сасвим јасно видело да није реч само о једном краткотрајном турском пљачкашком походу. *"И тако је пуних 48 дана јуришао на речено место, чије је зидине тукао веома тешким артиљеријским оруђима"* (Мавро Орбин). Можда је султан мислио да заузме целу Србију, али мишљење је нагло променио када се и он са својом војском заглавио под Новим Брдом. *"И дође на Ново Брдо, али не успе (да га заузме), иако се потруди много"* (Константин Филозоф).

Сама опсада је ишла веома тешко и султан Мурат II мора да се већ питао шта даље да ради. Међутим, баш некако у то време стигну код њега представници Ђурђа Бранковића на преговоре. Посланике је лепо примио и по Константину Филозофу излази да је Мурату II било већ свега доста и да је имао намеру да све оно што је заузео врати Ђурђу. *"А хтео је са посланицима који су ту дошли да се сложи и земљу коју је узео да врати"*. Ове битке су трајале у време зиме, а Турци изгледа нису били спремни за дуже ратовање под тако тешким условима. Осим тога и војна помоћ која је долазила од угара постепено је показивала резултате па су Турци на многим местима били потиснути. То је сасвим сигурно морало узнемирити султана јер ефекат изненадног напада на Србију је изостао, Ново Брдо се тврдоглаво и упорно брани, а угарска војска узима учешће у овоме рату. Створени су сви предуслови за дуго и исцрпљујуће ратовање за које он није имао много воље. Можда је он тада стварно желео да Ђурађу врати све оно што је узео, али тада изненада стижу преговарачи Голубачког команданта војводе Јеремије који му понуде предају Голубца (вероватно су за узврат тражили дукате). Сада се ситуација значајно изменила у султанову корист и он више није имао никакву намеру да попусти на било који начин. Тада су Ђурђеви посланици морали да напусте султана и да се врате Ђурђу празних

руку. Са војводом Јеремијом султан је веома брзо утаначио трговину и без икаквих проблема задобио ову јаку дунавску тврђаву. Негде крајем 1427. године Голубац је постао турска тврђава. *"А остави чуваре земље који отидоше и заузеше Голубац, пошто их је тај војвода увео (у град), и пленише крај који је био у околини тога града..."* (Константин Филозоф). Након тога султан напусти Србију и врати се у Турску.

Угарски краљ Жигмунд никако није могао да мирно прихвати то да Турци држе Голубац па је одлучио да га на силу заузме. Током зиме 1427/28. године насупрот Голубцу подигао је тврђаву Светог Ладислава која је требала да заштити прелаз његове војске са северне на јужну обалу Дунава. Током априла 1428. године започео је прелаз преко Дунава и Голубац је убрзо био под опсадом. Осим угарских трупа имао је Жигмунд и помоћ Пољака које је водио тада чувени пољски великаш Завиша Црни. За месец дана опсаде Голубац је скоро разбијен из ватре многобројних топова угарске војске и изгледало је да се турска посада већ мисли предати. Тада је одједном наишла турска војска коју је водио лично султан Мурат II, и Жигмунд је, након жестоке битке, морао да скида опсаду. Током преговора утаначено је примирје и Жигмунду је султан обећао да га неће узнемиравати док се буде повлачио преко Дунава у Угарску. Изгледа да су Угари поверовали Турцима па су почели постепено да прелазе Дунав. Тог момента су Турци одједном ударили и сатрли велики део угарске војске. Постоји прича да се Жигмунд спасао чистом случајношћу у једном малом чамцу, док се Завиша Црни борио до краја штитећи одступницу. На крају су га Турци ухватили живог и одсекли му главу. *"Неверни су Турци као некада Филистејци, на Брашанчево, велику војску мојих верених витезова уништили, тако да су познатије голим мачем поубијали, друге опет у Дунаву потопили, а остатак са собом у неверу повели"*, жали се Жигмунд папи у једном писму. Но, Турци се нису само ту зауставили већ је султан упутио акинције дубље у Угарску не би ли тамо расејали ватру и страх. Жигмунд је покушао да организује отпор, али са slabим успехом. *"Ето јуче стигло је небројено мноштво Турака и велике војске њихове све до града Голубца. Један део њих остао је тамо да обнови споменуто тврђаву, а други део, чини се главна војска, разишла се према Београду, Срему, према прекосавским странама и према нашој краљевини Славонији"*, пише Жигмунд чонградском жупану Николи Варди и моли га да што прије са својим трупама притекне у помоћ.

Након ове угарске, у својој суштини ипак добро замишљене, али пропале војне акције ситуација се за Турке нагло изменила и то у повољном правцу. Влашки војвода Дан је одмах признао врховну власт султана, па је чак и босански краљ Твртко II морао да затражи султанову милост тако што му је дао неке своје градове. Ђурађ Бранковић се суздржао од било какве војне помоћи Угрима, а Турцима је изгледа ипак помагао. Познато је да су Голубачку посаду, коју су иначе плаћали Турци, чинили добрим делом Срби. Баш то је мало одобровољило султана који након свега одлучи да настави преговоре са Ђурђем око судбине Деспотовине. Убрзо му је послао своје посланике, а да је добре воље видело се када је одлучио да неке од освојених територија врати Ђурђу: *"докле опет не дође посланик од цара који је одустао од даљег освајања, а нешто (освојеног) је и вратио"* (Константин Филозоф). По свему судећи неког великог натезања ту више није ни могло бити и Ђурађ је пристао на оно што су Турци тражили. Постао им је вазал са обавезом плаћања харача као и обавезом

да Турцима даје помоћне војне одреде које је морао водити његов (Ђурђевић) син. *"Јер поред данка који плаћа, он треба да пошаље, кад му Турчин затражи, свога другог сина, а са њим и 1000 или 8000 коњаника"* (де ла Брокијер). Била је ту још једна одредба која се односила на Угаре. Деспот није смео дозволити да се угарске трупе крећу преко Деспотовине онда када ови (Угари) ратују са Турцима. *"Постао му је вазал и обавезао се да ће да му плаћа харач и давати људе за рат ако буде тражио, као што је било већ у време деспота Стефана; само што је плаћао онолико мање харача колико су му земље били одузели Турци"* (Мавро Орбин). Управо ће ова одредба уговора да значи и каснију пропаст Деспотовине. Рачуна се да је овај мир склопљен у пролеће 1428. године.

На крају, Ђурађ Бранковић је ипак могао бити задовољан са свиме оним што је постигао од времена смрти деспота Стефана. Српска властела га је прихватила за свога господара и изгледа да осим војводе Јеремије у Голубцу, нико други није пружао отпор његовом устоличењу. Угарски краљ Жигмунд га је исто тако признао, а уз то примио га је међу угарске бароне. За овај политички успех жртве (давање Београда) ипак нису биле велике иако су свакако биле болне. Оно чиме је Ђурађ сигурно био најзадовољнији било је признање које је дошло од стране султана Мурата II будући да му је права опасност претила управо са те стране. Стога не изненађује што де ла Брокијер коментарише како је *"ипак он послушнији Турчину него цару"*. Истини за вољу границе Деспотовине вишу нису биле онако развучене као у доба деспота Стефана, али и одржање у животу и овако сужене државе (макар и без Ниша, Крушевца и још неких градова) могло се сматрати великим успехом.

Некако у то време, након 1427. године, али прије 1429. године, умро је Ђурађу и Јерини њихов најстарији син, престолонаследник Тодор. У време смрти није могао имати више од дванаест година, а његов лик се види на једној фресци у манастиру Грачаница. Ту је вероватно и сахрањен. Била је то тек прва у низу породичних трагедија које ће током свог живота Ђурађ имати.

Након свих ових догађаја могао је Ђурађ Бранковић да одахне. Оно што му је тада био основни проблем било је то што није имао ни једно место које би било довољно утврђено да би могло да представља престоницу. Београд, као престоница деспота Стефана, био је у угарским рукама, док су Крушевац и Ниш држали Турци. Имала је Србија и других градова који су били довољно богати и утврђени да би послужили Ђурђу, али положај им је био сувише у дубини Деспотовине и изложен нападима тако да нису могли пружити довољно сигурности од турских упада. Тачније, престоница је морала бити у близини угарске границе да би се Ђурађ могао лакше склонити у Угарску испред турске навале. Таквих градова Деспотовина није имала. Остало је једино да се сагради неко утврђење које би Ђурађу обезбедило све оно што таква престоница треба да пружи. Немајући престоницу Ђурађ је боравио углавном у месту које се звало Некудим. *"Стигох у једну варош звану Никодем (Некудим), варош сличну селу, у врло лепом и добром крају. И борави речени деспот Русије у тој реченој вароши стога што се она налази у врло летим шумарцима и рекама погодним за сваки лов на дивљач и за лов са соколовима"* (де ла Брокијер).

Као погодна места изабрано је ушће Језаве у Дунав и веома брзо ту је изникло Смедерево, моћно камено утврђење од 24 куле. Ово утврђење је завршено за

веома кратко време и већ током 1430. године (изградња је започела 1428. године) у њега је уселио Ђурађ Бранковић. Због тога што је био у равници, опкољен водом Дунава и Језаве и ровом између њих, Смедерево је названо "воденим градом". Најпре је изграђен тзв. "Мали град" и ту се Ђурађ уселио одмах по његовом завршетку. "Мали град" је имао укупно шест кула и на једној од њих од узиданих опека урађен је чувени натпис о зидању града где се каже: *"У Христа бога благоверни деспот Ђурађ, господин Србљем и Поморију зетскоме. Наредбом његовом сазида се град овај у лето 6938"*. Касније су настављени радови на тврђави тако да је саграђен "Велики град" који је имао још додатних осамнаест кула. Читава ова тврђава грађена је за борбу хладним оружјем иако је тада већ увелико било у употреби ватрено оружје, а то је вероватно због јаког византијског утицаја који се осећао на сваком кораку. Куле су биле веома јаке са основом ширине преко 11, а висине преко 20 метара. Поједини зидови иду у дебљину од 4,5 метара.

Због своје величине и нарочито због брзине којом је грађен, Смедеревски град је изазвао страшну мржњу међу Ђурђевим поданицима, јер је праћен многобројним жртвама. Овим радовима је у потпуности руководио Ђорђе (Георгије) Кантакузен, рођени брат Ђурђеве жене Јерине. За њега каже Спандуђин да је *"утемељио и изградио из основе веома тврди град Смедерево"*, што може бити извор за народно предање да је за сву народну муку која је пратила изградњу Смедерева крива Јерина, која је као рођена сестра довела Георгија у Србију. То не треба да изненади будући да су обавезе сељака - меропха биле изузетно тешке јер је цела Деспотовина дигнута на ноге и сви су морали да бесплатно раде при подизању Смедерева. Ту се пекао креч, довлачен је камен, песак, дрво и све остало што је потребно. Многи су дотерани из далеких села и то се тада звало згон (гонити).

Баш у време док је трајала изградња Смедерева, претпоставља се у лето 1429. године, Ђурађ је крунисан за деспота. Обред је обављен у Жичи, а из Византије је знаке деспотског достојанства донео Георгије Филантропен којег је послао византијски цар Јован VIII. Са њим је заједно крунисана и Јерина која је тиме добила чин деспотице. Од тада Ђурађ носи назив *"по милости божјој Рашког краљевства деспот и Албаније господар"*. Може се рећи да је практично тек тим крунисањем Ђурађ Бранковић постао у потпуности наследник деспота Стефана. Међутим, то би била сва сличност која је постојала између њих. И по карактеру и по изгледу, али и по начину живота и схватања политичких обавеза, била су то два сасвим различита човека. Док је Стефан био плав, са ретком косом и брадом, продуховљеног лика, Ђурађ је био изразито црн, са густом брадом и дугом косом, висок и веома снажан. Стефан је био аскета кога жене нису много интересовале, па је и умро без порода. За то време Ђурађ је умео да ужива у животу и никада се није у томе много сустезао. Имао је младу жену (Јерину) са којом је изродио децу, а из првог брака их је већ имао неколико. *"Тај господар деспот има око 58 до 60 година и веома је леп владар и крупан човек и има троје мушке деце и две кћери, од којих је једна удата за Турчина, а друга за грофа од Сеја (Цељског). И деца су му врло лепа, а најстарији може имати двадесет година, а од остале двојице један шеснаест, а други четрнаест; за кћери не знам какве су"* (де ла Брокијер).

Деспот је живео управо оним начином живота како се већ и очекује од човека таквог положаја и богатства. Са великим знањем и разумевањем културе умео је да се понаша на страним дворовима где је уживао глас великог господина трошећи велике суме новца на своја лична задовољства. И Ђурађ и Стефан су били храбри ратници и спретни државници, али док је Стефан био много отворенији при вођењу политике (мада склон политичким заокретима), Ђурађ је многе ствари постигао митом. Захваљујући многобројним рудницима сребра у Србији извлачио је Ђурађ велике количине сребра које је знао веома спретно да употреби на турском двору где је постигао много тога управо захваљујући заводљивом звецкању дуката. Осим тога изгледа да је чак и у вођењу унутрашње политике прибегавао миту. Тако де ла Брокијер коментарише богатство рудника у Новом Брду и начин на који га деспот Ђурађ искориштава. *"И у тој вароши постоји рудник злата и сребра заједно и сваке године се ископа више од 200.000 дуката, а да није тога верујем да би он већ био изгнан из своје Рације"* Није деспот извлачио злато само из Новог Брда, било је ту још рудника, а у причама о богатству Србије се у страним земљама помало и претеривало. *"Али што је најзнатније и нада све друге земље у Србији, то је што се у њој налази сребра и злата као воде у изворима, и што се на све стране копа златни песак, у коме је злата и сребра обилатијега, лепшега и бољега него што је индијско"* (Критовул).

Управо кориштењу мита Ђурађ је и могао да захвали то што је успео да од Турака добије дозволу да подигне једну тако јаку тврђаву као што је Смедерево. Постоји тврдња да султан Мурат II дуго није знао да је Смедерево изграђено и то највише захваљујући томе што је Ђурађ митом успео да заустави да таква вест дође до њега. По тим верзијама Ђурађ је успео да подмити турског везира Саруца пашу који је градњу Смедерева једноставно прећутао султану. *"А Вуков син кришом је саградио Смедерево, а кад је Саруца-паша дошао, он није сазнао ни чуо да је тврђава направљена. После је Саруца паша, док је био беглербег, свргнут"* (Уруц). Са осетљивим даром за високу политику која је препуна подмуклих потеза и тајних радњи, успео је Ђурађ да са финим инстинктом осети сва она незадовољства која су врлила у турској држави. Веома брзо он се повезао са незадовољницима турске централистичке владавине султана Мурата II и бескрајне реке злата кренуле су у том правцу. У Једренима Мурат II је имао и те како јаку опозицију, а да је он са њима тешко излазио на крај видело се неколико пута. Када је 1428. године дошло до судара угара и Турака под Голубцем, султан Мурат II је био у великој кризи. Иако је био удаљен само пола дана хода од Голубца, румелијски беглербег Синан са својом великом армијом није желео да крене у помоћ опсађенима. Стога је морао султан лично да покрене своју армију, али на само један дан удаљен од Голубца којем је журио у помоћ, морао је војску да заустави ради сталних свађа које је имао са својим главним беговима. Успео је да их умири уз неке уступке и да тек онда настави са походом. Можда је чак и ту Ђурађ имао умешане прсте.

Да Ђурађ навелико сплеткари по турском двору није била никаква тајна и он је био код султанових приврженика једна од најомрзнутијих личности. Навођено је да Ђурађ одржава везе са највећим противником турске државе у Анадолији, Карманоглуом, да је главни саветник угарског краља, итд. Имао је Ђурађ и других непречишћених рачуна са најкрупнијим феудалцима у Турској. Мрзео га је веома јак и утицајни скопски бег Исак којем је Ђурађ некада у бици заробио

сина Паша-бега и једно време држао у заточеништву (1424/25. године). Осим тога знало се и то да Ђурађ из све снаге подржава незадовољнике око султана Мурата II. Султан се покушавао обрачунавати са својим противницима веома суровим мерама, па је у том оквиру ослепио свога везира Иваз пашу. Баш ту је видљива потпуна разлика у оном начину политике коју је некада водио деспот Стефан и коју сада спроводи деспот Ђурађ. Док је деспот Стефан увек стајао чврсто уз централну власт (султана Бајазита, Мехмеда, Мурата II) и не покушавајући да на било који начин сплеткари по турском двору, деспот Ђурађ ради управо обрнуто. Читав његов живот и натезање са Турцима, али и угарима проћи ће управо у сплеткарењу којим је покушавао да подрије централну власт тиме што је непрестано подбуњивао и новчано помагао незадовољнике. Сувише слаб да било шта војно уради, Ђурађ је по византијској формули, на страним дворovima заиграо на међусобну нетрпељивост и склоност ка миту, и покушавао да из тога извуче некакву корист. То је био онај основни разлог зашто султан никада није имао поверења у Ђурађа и због чега је Деспотовина многе ствари претрпела, а да то иначе можда и није морала.

Током 1430. године успели су Турци да заузму Солун и да по граду направе покољ. У овој акцији учествовали су помоћни војни одреди које је послао деспот Ђурађ у оквиру својих вазалних обавеза, а водио их је његов најстарији син Гргур. Иако је дао војни одред као помоћ Турцима, Ђурађ је болно примио пад Солуна. Могуће да га је због војног помагања на неки начин пекла и савест, тим више што се његов војни одред тако истакао да му је сина Гргура султан посебно наградио. Ђурађ је савест покушао умирити тиме што је откупио од Турака мноштво робља које су Турци похватили по Солуну. Тада је из Солуна (Јерининог родног града) дошао у Србију још један Кантакузен, Тома, рођени брат деспотице Јерине.

Ипак, ма колико ова сарадња са Турцима била мрска деспоту Ђурађу, она је ускоро донела за њега и добрих резултата. У Зети је дошло до одметања неке властеле, а ситуација је постала много озбиљнија када се појавио Стефан Балшић Марамонте, који је као даљњи рођак породице Балшић, полагао право на Зету. Негде током 1429. године успео је да стави под своју контролу један део Зете. Баш некако у то доба Турци су заузели Солун и задовољни помоћи коју су добили од Ђурађа одлуче да и они њему помогну. Скопски Исак бег заједно са Гргуром Бранковићем провали у Зету и ускоро поврате деспоту све оно што је био изгубио. Осим тога, деспот Ђурађ је тада искористио добру прилику да се обрачуна и са неким старим противницима (Која Закарија, итд.).

Осим овог сукоба, имао је деспот Ђурађ и још рат са босанским краљем Твртком II око Сребренице. Импулс за тај рат је дошао од 1430. године када је Твртко II успео да затре познату породицу Златоносовића. Ради се о једној прилично старој босанској породици, од којих су два њена припадника, Стјепан и Влађ, били учесници у Косовској бици 1389. године. Тада су били у саставу војске коју је довео војвода Влатко Вуковић. Претпоставља се да су на Косову и погинули, мада је касније било неких вести (нарочито после Ангорске битке) да су ипак преживели. Последњи представник ове куће, био је војвода Вукашин Златоносовић. Он се током лета 1430. године нешто завадио са босанским краљем Твртком II и по свему судећи Твртко II се осветио тако што је ову породицу тада у потпуности искоренио. Како су Златоносовићи били у тесним

односима са деспотом Ђурђем то не изненађује што већ наредне године избија сасвим отворени сукоб између Твртка II и деспота Ђурђа. Да је рат био веома озбиљан види се из једног писма Дубровника где се наводи да краљ и деспот *"на граници својих области, чине један другом штету, узнемиравају се и пакосте"*. Тај рат и јесте био такав, сав у пљачки и пакостима околном живљу, а неких директних јачих војних судара једноставно није било. Снага две српске државе трошила се у међусобним дивљим атавизмима, док су Турци мирно освајали терен. Заслепљени неким међусобним ривалством, оба владара су терала неке своје рачуне, заборављајући ко је главни противник.

Некако у то доба (1432. или 1433. године) иде и уговарање удаје турског султана Мурата II и ћерке деспота Ђурђа, која се звала Мара. Сама позадина ове, помало ненадане Марине удаје, остала је нејасна. Да се радило о политичком браку није спорно, али остаје питање ко је био тај који је све то иницирао. Нешто је тада узнемирило султана и ова удаја требала је да послужи као гаранција будуће Ђурђево верности султану. Било је много тога због чега је деспот могао бити оптужен код султана. Осим добијања знакова деспотског достојанства из Византије и сталног тајног договарања са Караманоглуом и угарским краље Жигмундом, било је ту и недозвољено дизање Смедерева. Осим тога, стално Ђурђево сплеткарење по турском двору донело му је гомилу противника који су га свакодневно оптуживали код султана. По турским летописцима, Мурату II је већ досадило да слуша сталне јадиковке на Ђурђево неверство па је решио да заузме Деспотовину и тиме лиши деспота свих поседа. Ђурађ је преко својих шпијуна то некако дознао и да би умирио султана понудио му Мару за жену и уз њу један део Србије као мираз. Султан није хтео да жени Мару будући да је, као добар мухамеданац, сматрао да би ова женидба за њега била понижење. Међутим, на притисак својих паша (потплаћених од Ђурђа, вероватно) ипак пристане.

Постоји и навод Константина из Островице који овај догађај нешто мало другачије приказује. По њему, Марина удаја је била уговорена, а тек након тога деспот Ђурађ је тражио и добио дозволу да дигне Смедерево. *"Потом је турски цар Мурат узео деспотову кћер по имену Мару и тражио је од деспота да му с њом пошаље и свога сина Гргура. И посла деспот сина својега Мурату и у томе пријатељству затражи деспот од цара да му допусти да без сметње зида манастир, што му цар допусти и зарече се да му неће сметати, а уз то му допусти и да зида себи сигуран град, дајући реч да ће све то верно и ваљано одржати. Поуздавши се у цареве обећање, деспот зидаше Смедерево"* (Константин из Островице).

Самом женидбом са Маром, султан не би добио много тога што и иначе није могао да оствари јер деспотовину је била веома слаба и не би се могла одбранити од једне јача војне акције. Прави добитник био би заправо Ђурађ. Можда би се зато могло претпоставити да је идеја о удаји Мариној баш због тога и изишла из његове главе. Био је то веома ризичан потез, али то је био тада једини могући начин да се стекне иоле јача позиција на турском двору. Можда му је тада лебдео пред очима пример начина на који је кнегиња Милица удала ћерку Оливеру за султана Бајазита и управо тиме успела да сачува Србију за Лазаревиће. То је био тада и основни разлог због којег је његовом оцу Вуку измакла власт над Србијом, а коју је неком логиком требао имати. Нешто

слично говори и Дука када наводи како је Ђурађ послао султану поруку: *"Царе, господине, прими моју ћерку за своју царију, као што је и твој деда Бајазит био узео од нас девојку"*. Тај политички рецепт је сада покушао и он, али успех је био и више него половичан.

Ђурђу сигурно није било лако када се одлучио да пошаље Мару у турски харем. Међутим, могуће је да се надао да се овај брак неће никада реализовати. Било је за то више разлога. Сам султан није показивао никакву вољу да Мару доведе у свој харем и на све то је пристао под притиском својих паша. С друге стране, било је уговорено да се до реализовања брака сачека неколико година будући да је Мара била још увек млада (имала је 1432. године око 14 година). Осим тога султан је имао у харему око три стотине жена и мноштво дечака и било је сасвим могуће да овај брак изгуби из вида. Уз то, уз помоћ мита би се могло урадити и то да султана на овај брак његова околина не подсећа. И коначно, како је за реализацију брака требало сачекати неколико година, било је сасвим могуће да дође до неких ненаданих догађаја који ће омогућити Ђурђу да ову своју обавезу не изврши. Заправо, Ђурађ је тада, а и неколико наредних година, био уверен у то ће Угарска уз помоћ Европе успети коначно да сломи турску моћ. Многе његове ризичне акције су биле мотивисане управо тим његовим нереалним надама, па није немогуће да је тако гледао и на ово уговорено венчање.

Даљњи развој догађаја као да је Ђурађу ишао на руку. Султан је под притиском са стране, пристао на брак и веридба је озваничена тиме што је у Деспотовину дошао Сарица паша и обавио потребне формалности. Мара је остала у родитељској кући, а Турци су након склапања веридбе отпутовали. Све је опет било као пре и изгледало је као да се ништа није догодило. Ђурађ је опет стекао колико-толико султаново поверење и није му више претила опасност од турске навале. Своје обавезе је уредно испуњавао и чинило се да је султан чак и задовољан, тако да де ла Брокијер тврди да је чуо како је султан говорио да је из Србије *"добијао више коњаника него што би добијао кад би била у његовој руци"*.

Мавро Орбин на нешто другачији начин описује Марину удају за султана. Наиме, султан је незадовољан начином на који је Ђурађ испуњавао своје вазалне обавезе, одлучио да га за себе чвршће веже тако што ће осим харача затражити од Ђурђа и његову ћерку. Ђурађ се колебао око Мариног одласка у харем, али га је жена Јерина убедила да то ипак допусти. *"На то Мурат посла Ђурђу Сараџи-пашу са свога двора да тражи редован харач, као и султану за жену деспотову кћер Марију. То је јако ражалостило Ђурђа; није му било криво да плати харач, али му је било веома тешко да му даде кћер за жену. На крају, свладан речима своје жене Јерине, или (како је други зову) Ирене, даде је у нади да ће се тим сродством сасвим помирити с Муратом, али испале друкчије, како ћемо овде даље рећи"*. Ако претпоставимо да је Ђурађ заиста био добар отац, како га често по историјама знају представљати, онда је велико питање како је уопште могао да се преломи па да ћерку пошаље у харем. Оправдања да је то чинио ради тога да спаси народ или нешто томе слично, сувише су наивна да би се у њих могло поверовати. Њега је у таквој одлуци, где се одриче властитог детета, морао неко њему близак подржати. То је тада могла бити само његова жена Јерина, хладна Гркиња, којој Мара јесте била ћерка, али

се ње и поред свега могла хладно одрећи и послати је далеко од себе. Могуће да је она тада била у стању да далеко хладније размишља од Ђурађа и да је из Мариног жртвовања видела прилику да се Деспотовина очува за осталу њену децу. Можда је и ово био разлог због чега је стекла атрибут "проклета" Јерина?

Њен велики утицај на Ђурђа не треба много да изненади, јер она га је заиста имала и то не само у чисто породичним стварима. Јерина се мешала и у вођење политике, а Ђурађ је то доста мирно прихватао. То су најпре осетили Дубровчани који су многе ствари успели да ураде управо преко ње. Индикативно је једно њихово писмо из 1435. године. Те године је Ђурађ отишао у Угарску, а Дубровчани чим су то сазнали пошаљу своје посланике код Јерине да траже којекакве трговачке уступке. Они су добро знали да она има могућности да директно мења Ђурђеове одлуке, да је то до сада често чинила и да је Ђурађ то увек одобравао. Они то у своме писму не крију, па тако кажу: *"Господин деспот дао је овлашћење и слободу њеној величанствености да може, у његовом господству и држави, чинити ово и веће ствари"*.

Ова горда и властољубива Гркиња није била задовољна само тиме да узима учешће у власти, већ је довела на Ђурђеов двор и гомилу својих рођака. Од свих тих њених рођака свакако је најомрзнутија фигура био Тома Кантакузен за кога је била јавна тајна да је изузетно подмитљив, али све му то није сметало да након Ђурђа и Јерине буде најјача личност у Србији. До краја је постао и командант војске. Српска властела је била постепено потискивана са двора, а странци су преузимали све више политичких и других уносних функција. Већина их се страховито обогатила што није могло да прође без страховите мржње домаћег становништва.

И иначе, када се говори о Ђурђу, мора се приметити да је годинама све више потпадао под утицај својих саветника са стране, а посебно жене Јерине. Она је била доста млађа од њега и са својим префињеним ликом, држањем, пореклом и нарочито тиме што му је изродила много деце тиме потврђујући његову мушкост иако је био у позним педесетим годинама, могла је заиста да утиче на њега. Он сам није био много омиљена личност у Србији, а то није никакво чудо. Осим политике коју је водио и која не само да је имала два, већ ко зна колико лица, и која је за већину српске властеле (а можда и саме њему) била углавном неразумљива било је ту присутно и нечовечно отимање новца од осиромашеног и измученог становништва. Непрестани ратови, затим радови на Смедереву, бројни странци који су немилосрдно пљачкали, били су директно плод такве Ђурђеове политике.